

egyes receptjeit is rekonstruálni. Megint csak tudva, hogy biztos adatok hiányában nem biztos az eredmény. Könyvében ilyen címeket olvashatunk: „Hogyan alakulHATtak ki a szófajok?”, „Hogyan alakulHATott ki a számjelölés?” vagy „Hogyan alakulHATott ki az esetrendszer?” A *HAT* minden esetben nagybetűvel szerepel az idézett fejezetcímekben.

Vajon mit érdemel az a bűnös, aki tudósként „tudományon túli” területekre téved? Ibn Fadlán 10. századi arab utazó szerint a türkök így bánnak el a Pusztay János-féle emberekkel: „Ha fölfigyelnek valakire, akit szellemi mozgékonyság és a dolgok (mélyebb) ismerete jellemez, akkor azt mondják: »Ez az ember megérdemli, hogy az Urunkat szolgálja.« Azzal megragadják, a nyakába kötelet vetnek és felfüggesztik egy fára, amíg darabokra nem esik.” (Ibn Fadlán: Beszámoló a volgai bolgárok földjén tett utazásról. Ford., szerk. és jegyz. SIMON RÓBERT. Corvina, Budapest, 2007. 64.)

Szerencsére finnugorok illet sosem tennének – János él és dolgozik. A példa azonban figyelmeztet a veszélyre: türkök legyünk vagy szabadok? – ez itt a kérdés.

Nekünk, gyarló embereknek, kik itt most összejöttünk, és életünk más pillanataiban olykor oktatgatunk, máskor kutatgatunk, támogatnunk kell Jánost, egyengetnünk kell rendhagyó útjait. Ő a világmindenség titkait fürkészi – tudományban, költészetben, politikában egyaránt. Küzd erején felül a legnemesbékért. És ez nem is kevés. Sőt, ez a legtöbb, amit ő ad nekünk.

Kedves János, járd a magad útját tovább, míg világ a világ, és még azon is túl. Isten éltesse!

KLIMA LÁSZLÓ

Keszler Borbála 80 éves*

Keszler Borbálának nincs Wikipédia-szócikke, s ez jó is, meg rossz is. Rossz, mert a rá vonatkozó adatokat jó lenne egy helyen látni, de jó is, mert ismerem néhány szócikk tartalmát (például a sajátomét, melyet nem én írtam), s ebből tudom, hogy mennyi torzítás, félinformáció lehet egy ilyen szócikkben. Keszler Borbála lexikoncikkét nem fogom most megírni, de a legfontosabb életrajzi adatokat összegyűjtöttem. A legjobb forrás erre a BOLLA KÁLMÁN által szerkesztett Magyar nyelvész pályaképek és önvallo-mások könyvsorozat volt (BOLLA szerk. 2009). Milyen kár, hogy ez a sorozat úgy tíz éve megszakadt, s nincs, aki folytassa.

Keszler Borbála 1939. augusztus 30-án született, ezért is ünnepeljük most 80. születésnapját. A családi emlékezet – ahogy egy személyes beszámolóból tudjuk – a segesvári csatában, talán éppen Petőfi mellett harcoló, azt csodával határos módon túlélő honvédtisztig nyúlik vissza.

A budapesti Varga Katalin Gyakorlóiskolában érettségizett, 1962-ben pedig az ELTE BTK-n magyar-német szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Három évig a XVII. kerületi Ferihegyi úti Általános Iskolában tanított, majd 1965-ben meghívást kapott az ELTE BTK II. sz. Magyar Nyelvészeti Tanszékére, amelyet 1971-től neveznek Mai Magyar Nyelvi Tanszéknek. Ahogy az lenni szokott, elkezdődött egyetemi karrierje: 1965-től

* A Magyar Nyelvtudományi Társaságban 2019. november 12-én tartott köszöntő írott változata.

tanársegéd, 1972-től adjunktus, 1987-től docens. 1996-ban egyetemi tanári kinevezést kapott. 1988-tól 2004-ig, 16 éven át a Mai Magyar Nyelvi Tanszék vezetője, 70. éves korától pedig professor emeritusa. Keszler Borbála hosszú éveken át vezette az ELTE magyar nyelvészeti doktori iskola leíró grammatikai programját is. 60. születésnapján kollégái tanulmánykötettel köszöntötték (KUGLER–LENGYEL szerk. 1999).

Bölcsészdoktori értekezését 1966-ban védte meg: Szókezdő mássalhangzó-torlódások feloldása korai jövevényszavainkban – megjelent a Nyelvtudományi Értekezések 63. számaként (KESZLER 1969). Kandidátusi értekezése 1986-ban született meg: A magyar írásjelhasználat és grammatikai alapjai. Akadémiai doktori munkája: A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig (KESZLER 1995). 1997-ben az MTA doktora lett.

Munkássága során a nyelvészet szinte minden területét kutatta, tanította, ahogy azt a régi időkben szokás is volt: hangtörténetet, nyelvtörténetet, nyelvjárástörténetet, majd érdeklődése a leíró grammatika, azon belül a szófaj-, alaktan és a szintaxis kérdései felé irányult. Innen csak egy kis kitérő a beszélt nyelvi kutatásokban való elmélyedés, a mondatfönetika. A beszélt nyelvi kutatások egyik hazai meghonosítójának is tekinthetjük. Mindehhez kapcsolódott a helyesírás, annak is egyik alig kutatott területe: az írásjelhasználat, majd pedig egy kis visszatéréssel egy sajátos történeti fejezet: az orvosi nyelv története.

Egyetemi munkájának középpontjában a grammatika áll: hosszú évek óta a magyar grammatika oktatásának meghatározó egyénisége, s grammatikusi csapatával, akiket tréfasan olykor „Keszler-lányoknak” is neveznek megújította a korábbi, RÁCZ ENDRE szerkesztette Mai magyar nyelv című egyetemi tankönyvet, amely Magyar grammatika néven 2000-től (MGr.), átdolgozott formában ugyanezen a címen (MGr.²) 2017-től szolgálja voltaképpen a teljes magyar felsőoktatást, alapjául tekinti a Nemzeti Alapptanterv is, s ennek nyomán az azóta megjelenő összes általános és középiskolai tankönyv is. Hadd nevezem meg a teljes csapatot: BALOGH JUDIT, HAADER LEA, KUGLER NÓRA, LACZKÓ KRISZTINA, LENGYEL KLÁRA, és természetesen a szerző-szerkesztő: KESZLER BORBÁLA.

Sokak nyelvtani tudását segíti a RÁCZ ENDRE – TAKÁCS ETEL páros Kis magyar nyelvtanának (RÁCZ–TAKÁCS 2000) mintájára írt Kis magyar grammatika című könyv (KESZLER–LENGYEL 2002), illetve az önálló tanulásra, gyakorlásra is szolgáló, ugyancsak kettejük által írt munka: Magyar grammatikai gyakorlókönyv (KESZLER–LENGYEL 2009). A grammatikusi kör a Mai Magyar Nyelvi Tanszék grammatikai kutatócsoportjaként működik ma is.

54 éve tanít az ELTE-n, most is, professor emeritusként, előadást tart, sőt legutóbb, látva a hozzánk érkező hallgatók felkészületlenségét, felzárkóztató szemináriumot is vállalt. Nincs adatom arra, hogy hány szakdolgozatot vezetett, ha csak évente 3-4-et számolunk, akkor is a szám 100 felett van, de azért megkérdeztem tőle a többi adatot: 20 doktorandusza volt, 76 doktori és habilitációs eljárásban vett részt, így segítő tanácsait, opponenciáit nagyon sokan tapasztalhatták.

Hosszú éveken át és most is tagja nyelvészek által titkosan megválasztva az MTA Nyelvtudományi Bizottságának. Több ciklusban vezette elnökként, társelnökként az MTA Magyar Nyelvi Bizottságát, később Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottságát, amelynek kiemelkedő feladata lett az 1984. évi helyesírási szabályzat felülvizsgálata, megújítása. A több mint egy évtizedes, sok-sok egyeztetéssel teli munkát 2015-ben siker koronázta: megjelent a megújított helyesírás, azaz a magyar helyesírás 12. szabályzata. E munkálatok kezdetekor én is a bizottság tagja voltam, tanúja voltam annak, hogy hányféle szakmai

és nem szakmai érdeket kellett egyeztetni, megoldást találni a sokszor egymásnak teljesen ellenfelesülő javaslatok között. Szerencsére Keszler Borbálának ebben akadtak segítői, a helyesírási szabályzat valódi közösségi és konszenzusos munka eredményeként született meg.

A közösség – főként Keszler tanárnő irányítása mellett – méltón képviselte mindannyiunk atyamesterének, Fábián Pálnak az elgondolásait, melyet egyik utolsó bizottságbeli szereplésekor így summázott: „Ne engedjétek a helyesírást szétszedni, tartsátok meg az egységét, mert ez a magyar nyelv és kultúra egységét is jelenti”.

A 12. szabályzatban vannak némi engedmények, is-is megoldások, de a szabályzat talpköve, a nyelvtani logika, a szóelemzés, kiejtés, hagyomány és olykor egyszerűsítés elveinek, módszereinek a szintézise megmaradt. Nincs igaza azoknak, akik a magyar helyesírás bonyolultságát vetik fel (más helyesírások még bonyolultabbak), akik egy radikális egyszerűsítést kívánnának (rögtön szétesne az egész rendszer, és mindenki össze-vissza írna), s azoknak sincs igaza, akik azt mondják, hogy a magyar helyesírás állandóan változik, mert alapelvei valójában változatlanok.

A helyesírási szabályzat csak a mi számunkra kapcsolódik névhez, nevekhez, a hagyományokhoz hűen anonim, közösségi alkotás. A 12. szabályzat kolofonjában sem olvasható az alkotók, szerkesztők, közreműködők neve – csak az Előszó végén, a szövegben. Ez a hagyomány kezdetektől fogva így van, az 1954-es és 1984-es szabályzatok közreműködői sem tartották szükségesnek nevük közlését.

A szabályzat után megszülettek a szabályzat ismertetését, használatát megkönnyítő kiadványok, így például ez munka: SIPTÁR–KESZLER–TÓTH 2016.

KESZLER BORBÁLA tudományos munkásságának egyik szelete összekapcsolja a grammatikát és a helyesírást (helyesírástant), illetve hozzá szoktam tenni, a szemiotikát is. Ez pedig az írásjeltan. Összefoglalta az európai írásjelek történetét. Ezt a könyvét (Fejezetek az európai írásjelhasználat történetéből, I. KESZLER 1993) kevesen ismerik, mert az egyetem kiadásában „kézirat gyanánt” jelent meg, s gyakorlatilag beszerezhetetlen könyv. A Nyelvtudományi Értekezések 141. számaként jelent meg A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig című értekezése (KESZLER 1995). Páratlanul érdekes, művelődéstörténeti és szemiotikai jelentőséggel is bíró Írásjeltan címmel kiadott könyve az írásjelhasználat történetét, problémáit, szabályait foglalja össze (KESZLER 2004). Ennek is megszületett gyakorlókönyv-kistestvére: Írásjel-használati gyakorlókönyv. Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története (KESZLER 2006).

Keszler Borbála 1993-tól – Lőrincze Lajos tanár úr után – vette át a Magyar Nyelvőr szerkesztését, s ezt a feladatot mai napig végzi, azaz, ha jól számolom: 25 éve.

Szervezeti tagságai mutatják sokrétű tevékenységét: Anyanyelvünk Európában Elnöki Bizottság (szavazati jogú tag), Nyelvtudományi Bizottság (szavazati jogú tag), Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottság (szavazati jogú tag), Magyar Nyelvtudományi Társaság magyar nyelvi szakosztály (elnök), Magyar Orvosi Nyelv, Magyar Szemiotikai Társaság, Szemere Gyula Anyanyelvi Szak módszertani Csoport.

Kitüntetéseiről (összesen 15-nek a birtokosa) részben maga is számot ad akadémiai adatai között (itt csak a legfontosabbakat ismétlem meg): Kiváló Munkáért (1979), Trefort Ágoston-emléklap (1990), Déry Tibor-jutalom (Déry Tibor Alapítvány, 2001), Pro Universitate (ELTE, 2004), Lőrincze-díj (Anyanyelvápolók Szövetsége, 2004), Ipolyi Arnold-díj (OTKA, 2004), Bárczi Géza-érmérem (Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009), Implom József-díj (2009), Akadémiai Díj (Magyar Tudományos Akadémia elnöksége,

2009). Keszler Borbála birtokában van a Magyar Nyelvtudományi Társaság jelenleg adható legmagasabb kitüntetésének, a Révai Miklós-émlékéremnek (2014). 2015-ben Magyar Nyelvőr Díjat kapott. 2017. március 14-én a Magyar Érdemrend tisztikeresztje polgári tagozat kitüntetését ezzel az indoklással vehette át a Parlamentben: „Dr. Keszler Borbála nyelvész, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottsága volt elnöke, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszéke professor emeritája, a Magyar Nyelvőr főszerkesztője”.

Befejezésül valami személyeset is kellene írnom. Keszler Borbála nem volt a tanárom, akkoriban beosztották a csoportokat, s engem hozzá nem soroltak be. De 1984-től már a munkatársam, később 16 éven át a főnököm, majd utána újabb 15 évig én vezettem a Mai Magyar Nyelvi Tanszéket, tehát ismét megbízható, minden feladatra igent mondó munkatársam lett.

Keszler tanárnő tanszékvezetősége idején kezdeményezte más egyetemi intézményekkel az együttműködést, így került sor 1991-ben az akkori Berzsenyi Dániel Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékével a kapcsolatfelvételre, egy nagyon jó szakmai megbeszélésre, konferenciára. Emlékeim szerint a tanszék Szabó Géza tanszékvezető meghívására Szombathelyre kirándult. Több autóval mentünk, és valahol Vas megyében, a 87-es úton egy kápolnánál tízóraiztunk. Bori kinyitotta az autójuk hátsó csomagtartóját, és lett terülj, terülj asztalkám... szendvicshegyek, almák, körték, üdítők, sütemények kerültek elő... azt hiszem, hogy egyhetes szibériai túrára is elég lett volna... Akkor ott, Vas megyében, Borikáék hátsó csomagtartója körül nagyon összejött a tanszék... Azóta nagyon sokszor jártam arrafelé, s bizony Csorna és Szombathely között mindig kitekintek a kis parkolóra, a kápolna mellett, és Borika jut eszembe.

Egy másik élmény talán 1987-ből. Néhány éve a tanszék tagja voltam, tanársegéd. Borinak szüksége volt a cigányokkal kapcsolatos néprajzi adatokra. Hozzám fordult, hiszen néprajz szakot is végeztem. Segítettem, eljött a könyvekért a szobámba. Éppen akkor volt benn egy hallgató, akinek gyorsan be akartam írni a kettést – elégtelent érdemelt, de nem akartam vele többet találkozni. „Ne adj kettést, szociális problémáim vannak...” mondta a hallgató, mert akkor, 27 évesen még tegeződtem a hallgatókkal. „Ennyit érdeemsz, nem adhatok jobbat” – és beírtam a kettést. A hallgató még odamondott valamit, majd ráncsapt a ajtót. Borira és énrám... Kicsit szégyelltem magam Bori előtt. Bori ennyit mondott: „Ezért nem kell tegeződni a hallgatókkal...” A hallgató hölgy azóta az egyik legismertebb politikus fiának a felesége, és egy vidéki kastélyban él. Egy ideig még fennen hangoztatta az egyetemen, hogy én vagyok a legbutább oktató.

Borika adott nekem néhány tanácsot az elmúlt években. Mindig odafigyeltem rá, de nem tudom, mit sikerült megfogadnom. Persze mindig neki lett igaza. Valamiért Lao-ce egy gondolata jut eszembe: „A nagy nép olyan, mint a nagy ember. / Ha hibát követ el, felismeri. / Ha felismerte, beismeri. / Ha beismeri, kijavítja. / És aki rámutat a hibáira, azt legjóságo-sabb tanárának tekinti...” Ez az utolsó sor a lényeg: A legjóságosabb tanárának tekinti...

Hivatkozott irodalom

BOLLA KÁLMÁN szerk. 2009. *Keszler Borbála*. Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások 86. Zsigmond Király Főiskola, Budapest.

- KESZLER BORBÁLA 1969. *Szókezdő mássalhangzó-torlódások feloldása korai jövevényszavainkban.* Nyelvtudományi Értekezések 63. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA 1993. *Fejezetek az európai írásjelhasználat történetéből.* ELTE, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA 1995. *A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig.* Nyelvtudományi Értekezések 141. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA 2004. *Írásjeltan. Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA 2006. *Írásjel-használati gyakorlókönyv. Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA – LENGYEL KLÁRA 2002. *Kis magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KESZLER BORBÁLA – LENGYEL KLÁRA 2009. *Magyar grammatikai gyakorlókönyv.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- KUGLER NÓRA – LENGYEL KLÁRA szerk. 1999. *Ember és nyelv: tanulmánykötet Keszler Borbála tiszteletére.* ELTE BTK, Mai Magyar Nyelvi Tanszék, Budapest.
- MGr. = *Magyar grammatika.* Szerk. KESZLER BORBÁLA. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000.
- MGr.² = *Magyar grammatika.* Szerk. KESZLER BORBÁLA. 2. kiadás. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2017.
- RÁCZ ENDRE – TAKÁCS ETEL 2000. *Kis magyar nyelvtan.* 14. kiadás. Talentum Kiadó, Budapest.
- SIPTÁR PÉTER – KESZLER BORBÁLA – TÓTH ETELKA 2016. *Kis magyar helyesírás. 100 szabálypont magyarázatokkal és példákkal A magyar helyesírás szabályai 12. kiadása alapján.* Akadémiai Kiadó, Budapest.

BALÁZS GÉZA

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Partiumi Keresztény Egyetem

Számunk szerzői

DR. BALÁZS GÉZA, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Mai Magyar Nyelvi Tanszék, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A; Partiumi Keresztény Egyetem, Nagyvárad, balazs.geza@gmail.com – DR. BÜKY LÁSZLÓ, Szegedi Tudományegyetem, Magyar Nyelvi és Irodalmi Intézet, Magyar Nyelvészeti Tanszék, 6722 Szeged, Egyetem u. 2–4., buky@hung.u-szeged.hu – DR. CSONTOS NÓRA, Károli Gáspár Református Egyetem, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest 1146, Dózsa György út 25., csontosnora@gmail.com – DR. DÉR CSILLA ILONA, Károli Gáspár Református Egyetem, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest 1146, Dózsa György út 25., csillader@gmail.com – FERENCZI GÁBOR, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A; Magyarságkutató Intézet, g.ferenczi88@gmail.com – DR. FURKÓ BÁLINT PÉTER, Károli Gáspár Református Egyetem, Anglisztika Intézet, Angol Nyelvészeti Tanszék, 1146 Budapest, Dózsa György út 25–27., furko.peter@kre.hu – DR. HELTAI JÁNOS IMRE, Károli Gáspár Református Egyetem, Magyar Nyelv-, Irodalom- és Kultúratudományi Intézet, Magyar Nyelvtudományi Tanszék, 1146 Budapest, Dózsa György út 25–27.,